

21. YÜZYILDA DİN SORUNU

Tamer Yıldırım*

Geoerges Corm, **21. Yüzyılda Din Sorunu (La Question Religieuse Au XXI Siècle: Géopolitique et crise de la postmodernité)**, çev. Şule Sönmez, İstanbul: İletişim Yayınları, 2008, s. 246.

Yazar Geoerges Corm, Beyrut Saint Joseph Üniversitesi'nde ekonomi ve tarih profesörlüğü ve farklı uluslararası kuruluşlarda ekonomi danışmanlığı yapmıştır. 1998-2000 yılları arasında Lübnan'da Maliye Bakanlığı görevinde bulunmuştur. Kitapları farklı dillere çevrilen yazar bu kitapta sonuç kısmı hariç din-siyaset ilişkisi hakkında tarihi bir malumat vermektedir. Sonuç kısmında diğer dinlere pek değinmeden İslam dini ekseninde çıkarımlarını sunmaktadır. Dolayısıyla güncel bir konudan bahsediyor gibi gözükse de genelde tarihi bilgiler içermektedir.

Kitap genel olarak, kimlik, kültür ve medeniyet fikirleri çerçevesinde dolanan dil ve kavramların; din, tarih, felsefe ve siyasal alan örgütlenmesinin algı ve kavramlarıyla olan ilişkisi içinde ele almaktadır. İlk üç bölümünde yaşamaya zorunlu kalınan yeni görüş ve hayat modelleri incelenmekte, daha sonraki bölümlerde modernlik ve postmodernliğin dinle ve uluslararası krizle bağlantısı ele alınıp ve nihayet gelecekteki evrim potansiyelini veya yönelimlerini çözümlenmektedir. Sonuç olarak kitapta "birkaç asırdan beri dünyanın yakasına yapışan ve hem çekici hem de itici bir çokkültürlülüğe neden olan küreselleşme dalgasının içinde ne ölçüde cumhuriyetçi nefes alanları yani kimlik, din ve köken kaynaşmasından kurtulan siyasi ahlak ve yurttaşlık alanları yaratıp koruyabileceğimiz incelenmiştir" (s.

* Yrd. Doç. Dr. Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. tameryldr@hotmail.com

22). Fakat Corm, herhangi bir dinin değil bütün dinlerin/dini düşüncelerin/dini hayat şekillerinin güçlenmesine karşı olmasına rağmen kitapta daha ziyade çağdaş dönemdeki Müslüman fundamentalistleri ele almaktadır. Bu da eserin tarafsızlığına zarar vermektedir.

Yazara göre Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra farklı yönetimler ortaya çıkan savaşları, sosyal travmaları, fanatizmi, barbarlıklar ve zulümleri onaylatmak için Tanrı'yı yardıma çağırmışlardır (s. 13). Örneğin Yahudi-Hıristiyan medeniyetin korunması Amerikan yeni şiddet düzeni taraftarlarının söylemlerinin temelindeki tehdidi öteki ve ötekine duyulan nefreti yaratmıştır. "Öteki artık asi Bolşevik değil 4. Dünya savaşının İslamcı müritleri haline gelmiştir" (s. 27). Bu noktada yazar şu soruyu sormaktadır: "Siyasetin sonuna mı tanık oluyoruz yoksa siyaset dine ve kutsala bürünerek kendini daha iyi gizleyebilmek, dehşeti ve terörü bilinçaltımıza daha iyi yerleştirebilmek için dünyamıza ve kutsalımıza el mi koydu? Eğer böyleyse tehlikeli ve sinsî bir ideolojiyle karşı karşıyayız. Çünkü kutsala çağrıda bulunarak ancak entelektüel teröre hizmet edebilir. Bazıları da dine geri dönüşün, eski sistemlerin -Marksist, ırkçı, laik diktatörlükler- çökmesiyle erişilen gerçek özgürlük ortamının belirtisi olduğunu söyleyebilir" (s. 19). Genel bakış açısına göre de Sovyetler Birliği'nin ve Doğu Avrupa diktatörlüklerinin yıkılmasıyla dünyadaki devrimci daire kapanmış ve Marksist-Sosyalist değerlerin savunucularıyla liberal ve kapitalist değerlerin taraftarları arasındaki mücadele son bulmuştur. Dolayısıyla bu olay dine dönüşün kapısını açarak ideolojilerin sonuna hatta tarihin sonuna işaret ediyordu. Yani bu teze göre Marksizm'in çökmesiyle birlikte laik düşüncelerin eriyip gitmesi, doğal olarak dinin geri dönüşüne izin vermekteydi (s. 32). Fakat yazara göre bu olayla işaret edilen daha ziyade temel değişikliklerin somutlanması olarak kabul edilen yeni bir ideolojinin, küreselleşmenin ortaya çıkışıydı.

Çünkü küreselleşme bugüne dek birbiriyle rekabet ve saldırı halindeki uluslar üstüne inşa edilmiş insanlığın sınırlarını kaldıracak, bireyi özgürleştirecek, onu gerçek kimliğine, kurucu kalıbına yani özetle köken dinine, temel etnik karakterine kavuşturacaktı (s. 38-9). Fakat bu değerlendirme dünyanın sınırlarını düşündüğümüzde doğru görünmemektedir.

Yazar, René Descartes sonrası düşünsel yönelimler, Aydınlanma dönemi ve sonrası ve çağımızda bu düşüncelerin karşısında yer alanların bir değerlendirmesini yaparak şu sonuca varmaktadır: “Hangi biçimde olursa olsun Hegel-Marx mirasıyla uzlaşabilecek bir düşünceyi benimseme fobisi, üniversite yönetimini ve entelektüel platformu aralarında paylaşan şu veya bu oranda kendini açığa vurmuş yeni muhafazakârlarla şu veya bu oranda kapalı postmodernler arasında bir üçüncü ifadeye yer bırakmamaktadır” (s. 31). Yazar değerlendirmesine şöyle devam etmektedir: “Bilginin ve geleneğin temelini sarstığı gerekçesiyle Descartes’i ve onun akılçılığa çağrısını ipe çeken René Guénon’un gelenekselciliği Uzakdoğu dinlerinde ve İslam’ın çeşitli gizli tarikatlarında yaşanan, dünyanın kozmik ve mistik olarak kavranmasıdır, ancak gelişime uğramadan ve faydacı amaçların sınırlı ve dar kullanımına düşmeden önce, Ortaçağ Avrupa Hıristiyanlığı da dünyayı böyle kavriyordu. Guénon, bir anlamda Louis de Bonald, Joseph de Maistre ve Charles Maurras gibi karşı devrimin büyük teorisyenlerinin geleneğini sürdürmektedir” (s. 37-8). Dolayısıyla yazar için bu durum Gelenekselciliğin eleştirilmesi için yeterlidir. Hatta psikanalizi yapısalcı dilbilim açısından değerlendiren Jacques Lacan’ın dinin psikanalizden daha üstün olduğunu beyan etmesi de yazarın eleştirdiği bir diğer noktadır. Çünkü Lacan’a göre: “Din sadece psikanalize karşı değil, daha birçok şeye karşı zafer kazanacaktır. Dinin ne büyük bir gücü olduğunu tahmin bile edemezsiniz. Oysa din, özellikle gerçek olan din, kuşku duyulamaz kanıtlara sahiptir. Şu an

nasıl fokurdadığına bir bakın. Kesinlikle büyüleyici. Başlangıçtan beri, din olan her şey, eskiden sadece doğal olan şeylere bir anlam vermeye dayanıyordu. Henüz, gerçek sayesinde şeyler daha az doğal hale gelmediler ki anlam üretmeyi bırakalım. Ve din, bilginlerin haklı olarak bir parça endişeyle başladıkları deneylere anlam verecektir. Bu deneylerde göz alıcı anlamlar bulacaktır. Bunu şimdi nasıl düzenleyeceğini, nasıl ifade edeceğini görmekten başka yapacak bir şeyimiz yok.” Lacan’a göre analist fazla uzun sürmeyecek ve geriye itilecek bir semptomu anlamın elbette dini anlamın içinde unutmanın gücüyle tedavi eder ancak. Lacan için bir tek gerçek din vardır o da Hıristiyanlıktır ve her şeyde anlam bulma kapasitesi sayesinde Hıristiyanlık galip gelecektir (s. 17-18).

Fakat kitapta genel içerikle uyuşmayan şöyle bir değerlendirme de vardır: “Din hiçbir zaman kimliğin en belirleyicisi olmadı. En dindar toplumlarda bile birey hiçbir zaman soyunun, dil özelliğinin ve coğrafi ortamının bilincini kaybetmedi. Bunlar kimliğin üç temel bileşenidir ve özel durumlar dışında, örneğin bireyin rahip, haham, ulema veya molla olmak için hayatını dine adamaya karar vermesi dışında yerlerine dinin geçmesine izin vermezler. Hatta kendini dine vakfetme durumunda bile etnik karakter yani kimliğin bu üç temel bileşeni baki kalır” (s. 45). Bu değerlendirmeye göre eğer dinin etkisi sınırlı ise o zaman onu özellikle yüzyıl için bir sorun olarak ele almak gerekli değildir. Fakat yazarın kitapta anlattıkları tarihsel süreçten günümüze dinin sorunsal olarak ele alınmasıdır.

Bir diğer eleştiriye açık değerlendireme de şudur: “1945 yılındaki Arap devletlerinin hepsi Müslüman olmasına rağmen aralarındaki din bağı gündeme bile getirilmemiştir” (s. 29). Burada şöyle bir soru sormak gerekir: Sömürgeci yeni kurtulmuş kendi kimliklerine yabancılaştırılmış ve başlarındaki kukla idareci veya Baas zihniyetli yöneticilerin emri altında bulunulurken böyle bir şey söylenebilir miydi?

Dolayısıyla bu değerlendirme en hafif nitelemesiyle olayı kasıtlı olarak yanlış göstermek için başvuru bir yorum gibidir.

Son olarak yazara göre “yüzyılımızda ortada dinin geri dönüşünden ziyade son derece dindışı politik ve ekonomik çıkarların hizmetinde bir “dine başvuru” dönemi içindeyiz. Bu durumda, yapılacak olan şey, Aydınlanma mirasının yeniden saygınlığına kavuşturulması ve cumhuriyetçi ilkelerin uluslararası ölçekte uygulamaya konulmasıdır.” Fakat yazarın değerlendirmesi başka bir sorunu içinde barındırmaktadır. Şöyle ki; Aydınlanmanın insana sunduğu şeyler nelerdir? Dünyanın her tarafında bunun uygulanmasının imkânı nedir? Cumhuriyetçi ilkelerin uygulanması bütün sorunları çözer mi? Dolayısıyla bu noktada çözüm olarak ortaya konulan düşünce kendi içerisinde başka sorunları barındırmaktadır. Bu durum bir yönüyle yazarın politik ve tarafgir bakış açısına sahip olmasından kaynaklanıyor gibidir.

Sonuç olarak eserin giriş ve ilk bölümü ve sonuç kısmı güncel değerlendirmeleri diğer kısımlar tarihsel bilgileri sunmaktadır ve okunmaya değer olan bölümleri de güncel olayları ele alan kısımlarıdır. Bundan dolayı kitabın adı ile içeriğinin tam olarak birbiriyle uyumlu olmadığı söylenebilir. Kanaatimizce yeni şeyler söylemekten uzak olan kitabın bakış açımıza katkısının sınırlı olacaktır.